

KAPITAL-INTERVJUET

Hans Fredrik Dahl:

102510

Førerprøven

Intervjuet av Niels Chr. Geelmuyden

– Jaaaa. Man må vel kunne si at jeg er krigsprofitor. Ja. Det er sant. Ja. Jeg ble det ikke av nødvendighet. Jeg ble det på ren slump. Ja. Historikere elsker jo tilfeldigheter. Ihvertfall gode historikere, får jeg vel tilføye. Min er en kolossal tilfeldighet. Som redaktør i tidsskriftet Kontrast ønsket jeg i seks-tiårene å få belyst sammenhengen mellom konservatisme og fascisme. Artikkelforfatteren som fikk oppdraget, leverte ikke i tide. Altså måtte jeg skrive artikkelen selv. Ja. Slumpetreff som dette bugner både livet og historien av.

Det begynte så fint med Hans Fredrik Dahl. Han er av bemedlet herkomst på silkefineste Ulleren. Lenge lot det til at han skulle bli noe stort og strålende. Ingeniør, som sin far, skandinaviske ingeniør. Hver onsdag stod han slalom i Rødkleiva med Stein Mehren, og hans fetter heter fremdeles Francis Sejersted. Verden lå virkelig åpen for Dahl. Far sang romanser og mor spilte klaver. Riktignok var den ene indremisjonær og den andre fritenkende freudianer, og riktignok bestemte hans storebror seg ganske tidlig for å bli munk, men det bød ikke på andre praktiske komplikasjoner for Hans Fredrik enn at han derved fikk odelsretten til bestemors gods på Høland. Omgivelsene forstod igrunnen ikke at det var noe galt fatt med gutten før han iført alpelue og et bofast fnys i fjeset stadig oftere og mer nasalt gav seg til å sitere Johan Galtung. Ikke nok med at den unge klasseforræder tidlig meldte seg inn i Arbeiderpartiet. Allerede som tyveåring ble han ekskludert.

– Njaaa. Det var egentlig mine foreldre, Berge Furre og Torild Skard, som ble ekskludert i 1959. Jeg bare fulgte med, sier han.

Dahl malte talerstolen i Studentersamfundet rød da han overtok for-

mannsvervet etter sin fetter i 1963. Siden har han vært en virksom kraft i nesten alt som har eksistert av oppsettige publikasjoner. Han ble medarbeider i Orientering, grunnla og redigerte Kontrast, ble forlagsredaktør i Pax og tilrettela sogar Ny Tid. Hans meninger var så utekkelige og han oppsyn så forferdelig at han oppsteg til kulturredaktør i Dagbladet allerede i 1978.

Nå sitter vi i et blåmalt herskabelig kjøkken midt i selveste Oscars gate. Tweedjakken er aristokratisk i snittet, men håret har han ikke gredd siden Korea-krigen. Naturligvis måtte republikaneren Dahl slå seg ned her, og i kjelleren skrive en bok om Kong Olav. Det er like naturlig som at pasifisten Dahl avtjente militærtjeneste, og senere i livet har gjort krigen til sitt levebrød gjennom et utall krigsbøker. Niogtredvetusen sider må det vel snart være, og i november kommer annet bind av hans Quisling-biografi. Fra trafikkskolene ryktes det at mange elever er kommet skjevt ut ved avsluttende prøve som følge av at de har satset på lese den forrige boken, "En fører blir til". Uansett kan vi ved selvsyn fastslå at arbeidet med Quisling er gått så innover Dahl at han har fått lange sorte hår på fingrene.

– Mange velger å skrive bøker om mennesker og fenomener som de er begeistret for. Du har vel igrunnen valgt det motsatte?

– Jaaaa. Det er sant. Ja. Det er ikke så dumt å begynne med noe man er kritisk til. Avstand er en god ting. Det er en intellektuell øvelse å temme sin aversjon, og få den inn i noe som ihvertfall ser ut som saklige argumenter.

– Kunne du blitt Quisling-tilhenger i tredveårene?

– Nei, det kunne jeg ikke. Slik jeg er satt sammen, eller iallfall var satt

sammen som ung, kunne jeg opphavnet i en annen leir. Jeg identifiserte meg som ung med Mot Dag og siden. Når det er sagt: Jeg har et hvert skrevet så mye og snakket i så mange at jeg ikke har noe problem med å forstå at det var mulig å stå Quisling. Jeg har en falletante som gikk den veien. Det har jo de fleste. Min mor var venninde av Anna H.

– Du ble jo marxist, og avstander vel ikke så stor? Mussolini Quisling begynte vel begge å marxister?

– Det er noen eksempler på mennesker som har slått contra, men ikke veldig mange. Hva mennesketype angår tror jeg intellektuelle marxister har vært en form for ironi som man ikke finner veldig meget av blant fascistene. Skjønt jeg har også truffet så mange lende humoristiske mennesker som kastet bort sitt liv som kabinettskriver på Slottet. Det finnes morsomme nazister. Det finnes NS-folk som synes det var så moro mens det sto at det var verdt ti år i fengsel. Quisling selv var ikke morsom. Det tror man må kunne enes om.

– Selv har du flere ganger uttrykt at du synes krigen er morsom?

– Har jeg turt det? Ja, ja. Jeg innrømme at jeg har hatt det ganske moro når jeg har skrevet om føreten, slik den ble drevet fra Slottet årene 42 til 45. Det er mye god komedie i deres improvisasjon av det som skulle være, formfullendte og flotte. Så va pappmaske og løse neser alt sammen ikke sant. Har dere noengang hilt en landssviker? Jeg mener en virkelig landssviker, en gammel nazist. Fjor gang hadde jeg øresus og våte hånder. Det var det jo ingen grunn til. Har etterhvert fått et veldig godt hold til mange av dem. Bedre enn andre, faktisk, med det skyldes

KAPITAL-INTERVJUET

følgelig at ikke så mange vil snakke med dem. Jo mer jeg har arbeidet med dette, jo mer sikker er jeg blitt på at det er slump og rot som avgjør hvor du havner hen.

Klokken her inne på kjøkkenet har stanset. Det har den vel igrunnen også gjort for Dahl. Ikke bare i den forstand at han hovedsakelig beskjeftiger seg med problemer og mennesker som ble gravlagt for syvogførti år siden. I 1985 meldte han seg ut av tiden, og overtok slektsgården Larsbråten. Om han ikke hadde hatt noen mål i livet til da, så fikk han 4 200 mål nå. Skjemtsomme observatører har gitt uttrykk for at det var på tide den fordums slakter i Akersgaten viet seg til den oppgave å trække i sine egne brune spor. Det rare med gårdbruker Dahl er nå likevel det at han har konsentrert seg om å pløye arkiver. Dahl har ikke førerkort til hverken traktor eller skurtresker. Etter hva vi forstår har han ikke rett til å føre stort annet enn to rosemalte tresko fra våningshuset til stabburet, hvor bestemors ildfaste kiste buler av Quislings private brev. En drosjefører gav ham tolvhundre slike forleden år.

– Er det gleden ved å lese andres brev som driver deg?

– Njaaa. Joda, det er morsomt. Gudskjelov telefonerte de ikke noe særlig dengang. Brevskrivning er en svinende kilde for historikere, men til gjengjeld er det nokså meget som står i avisene. Forskere forelsker seg slik i arkiver at de glemmer avisene. Her har man lett etter noe i førti år, og så står det svart på hvitt i Aftenposten av 27. januar 1947.

– Har vi quislinger i oss alle sammen?

– Nei. Noen mennesker er særere enn andre. Det var han. At vi kan føle oss forpliktet av høyere saker, bli besnæret av svart-hvitt tenkning, duperes av voldsomme troskapsbesvergelses, alle mulig sånne ting, det kan vi. Men derfra til å bli en quisling eller støtte en quisling, er og blir et meget langt stykke.

– Man har beskyldt deg for å omgå og fortie de sosialistiske komponenter i nazismen?

– Quisling ville opprette et EF sammen med Hitler. Han hadde med seg flere utkast til Maastricht-avtaler da han besøkte Berlin i 39. Hitler sa ja og ha. Noe av det eiendommelige med

Hitler var at han ikke fantes interessert i Vest-Europa. Han okkuperte land etter land, men han ante ikke hva han skulle med dem. Hadde ingen planer. Hitler hadde en mengde ideer, endog et ganske interessant og konsistent idé-univers, men alt var rettet østover. I vest og nord var det bare hupp og hæpp og ren improvisasjon. Det er helt opplagt og kildefast at Hitler aldri ville okkupert Norge, om det ikke

– Den utrenskning som foregår i dagens Norge er utvilsomt en videreføring av rasehygien fra tredveårene.

hadde vært for Quisling. General Falkenhorst holdt på å ramle av stolen da han hørte at Hitler ville hærita et avsides fotturistland som Norge. Det var en helt ukjent tanke blant generalene. De hadde ikke engang karter over Norge.

– Man har beskyldt deg for å omgå og fortie de sosialistiske komponenter i nazismen?

– Norge kom veldig gunstig ut av krigen. Det har aktørene selv innrømmet. Hambro talte om krigen som "den opphøyende, nyskapende krise". Økonomisk vant vi også veldig på krigen. Arbeidsløsheten ble eliminert og kommunegjelden ble sanert bort. Dermed var mellomkrigstidens mærritt fjernet med et trylleslag. Dette samtidig som Terboven og Prytz holdt de offentlige utgifter nede.

– Man har beskyldt deg for å

omgå og fortie de sosialistiske komponenter i nazismen?

– Noe nytt er det klart jeg kan fortelle i annet bind. Blant annet kan det påvises at Quisling ble gjenstand for medisinske eksperimenter mens han var fange på Akershus. Man røngtenfotograferte hjernens blodkar, hvilket er farlig når jod brukes. Quisling talte da også i villelse etterpå.

– Når det gjelder de sosialistiske komponenter i nazismen, så har man beskyldt deg for å omgå og fortie disse?

– En avis er aldri god. Dagbladet har aldri vært god. VG var muligens en god avis fra 1945 til 1950, men da gikk det til gjengjeld rett nedover med salget. Den var så god at ingen ville ha den. Aviser kan bli det. Ingen blir mer opprørt over Dagbladets oppslag en avisens egne journalister. Det er ikke få ganger man har toget rett fra morgenmøte og inn på desken med avskyresolusjon. Jeg synes det er rart at det går så bra som det gjør med våre tabloidaviser. Men, men, akkurat så provinsielle og små er vi altså i dette landet.

– Kan det tenkes at du som medlem av Sosialistisk Venstreparti har omgått og fortiet de sosialistiske komponenter i nazismen?

– Jeg meldte meg ut av SV for en tid siden. Jeg tror de fleste SV'ere alltid har lurte på om de skal melde seg ut. Spørsmålet blant SV'ere er som regel når de skal melde seg ut. For min egen del valgte jeg å gjøre det i forbindelse med at jeg gikk over fra det offentlige sold til den private næringsdrift. Da endrer man automatisk syn på et og annet.

– Også når det gjelder de sosialistiske komponenter i nazismen?

– Det var slik at en kollega forleden år skrev en veldig god bok om nettopp dette. For mange av oss var det nye ting. Når nye ting er nye, så er de også nye for oss som er gamle i tralten. Naturligvis kan man med en viss rett spørre hvorfor jeg ikke har oppdaget og behandlet dette selv. Vel, jeg gjorde altså ikke det.

– Kan det være noe i at du er snuskete og løgnaktig?

– Såvidt jeg vet er det bare to personer som har gitt uttrykk for at jeg er snuskete og løgnaktig. I Johan Hjorts tilfelle er det ikke utenkelig at han har

latt seg provosere av mine utfall mot hans far, som jo var nestfører i NS. Som nyhistorisk marxist syntes jeg det var interessant å avdekke gode borgers fortid. Hva Per Egil Hegge angår, så tror jeg han tenker på en tildragelse i vaskekjelleren her i Oscars gate. En lekkasjesak. Det gjaldt pumping av en kilde. Helge Rønning fortalte meg noe over vaskemaskinen som han kanskje ikke skulle fortalt meg. Det skrev jeg, og det skulle jeg ikke gjort. Det har vi begge glemt.

– Neppe har Kaj Skagen og Arvid Brodersen glemt at du har karakterisert dem begge som nazister?

– Det var kanskje personlig urettferdig mot Skagen. Grunnen var at denne Bazarov-boken ble tiljublet av alle. Få hadde øye for hvor grumset innholdet var.

Dahl er av dem som har øye for så mangt, så lenge det brune håret ikke deiser ned og spragler hans utsyn. Da blir han så baviansk å se til at studentene i mediekunnskap hver onsdag tror professoren er på nippet til å avsyng "Brown sugar".

– Ser du totalitære tendenser i det norske samfunn av idag?

– Nei, tvert i mot. De fleste klager over mangel på orden. Det er mye rot, mye klaging, misnøye som bobler. Norsk politikk har et visst mål av hykleri og forstillelse. Det skinnhellige regjerer.

Men det er ingen som roper på en fast hånd. Vi tiltror ingen den evne å oppheve alle motsetninger i samfunnet, slik man gjorde dengang. Deri ligger den store forskjell. Nynazister er det tyve, tredve stykker av i Norge.

– Ikke desto mindre er de mongloide gjenstand for systematisk utrenskning?

– Ja. Der nevner du det eneste felt hvor jeg er urolig. Her står vi overfor det jeg kaller biologiens gjenkomst. Den utrenskning som foregår i dagens Norge er utvilsomt en videreføring av rasehygiene fra tredveårene. Både på høyre- og venstresiden snakket man dengang om å utrydde mindrevverdige arvebærere. Det er urovekkende at dette pånytt er blitt et tema. Personlig synes jeg det lyder litt krasst å si at vi dreper mongoloide. Jeg foretrekker å si at vi gjør en seleksjon av fostre. Det er grusomt, men med vår rettstilstand

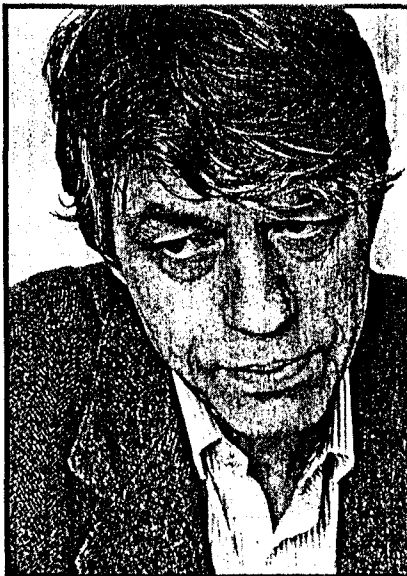
er det lov til å ta abort hvis man skal til Mallorca. Da gir det seg selv at man også må kunne forta en genetisk seleksjon. Jeg synes det er forskjell på levende jøder og ufødte barn. Spørsmålet er om det også er en likhet. Jeg kjenner meg ikke stor nok til å mene noe om det.

– Selvom arveegenskaper snart er hyllevare?

– Jeg kunne jo slå meg på mitt skjold og si at historikere arbeider med fødte mennekser. Det er ikke irrelevant hva man gjør med dyr og ufødte, men den klassiske humanisme forholder seg til levende mennesker.

– Om nå Hitler hadde blitt en abort, slik hans søsken ble, tror du som historiker at det ville endret historiens gang?

– Det er et av de mest ubehagelig spørsmål jeg kan få. Utfra mitt apriori-

– Himmler var en foregangsmann i natur- og miljøvernarbeid.

ske historiesyn ville det ikke spilt noen rolle. Problemet er bare det at så godt som all forskning peker i retning av at personen Hitler var en helt nødvendig aktør i historien. Langt mer nødvendig enn Stalin. Uten Hitler ville historien tatt en annen retning. Det gjør vondt i en gammel marxist å erkjenne det, men fra 1933 er historien langt på vei et stykke biografi. Slik sett representerer Hitler en stor intellektuell utfordring for alle systemhistorikere. Forsåvidt må man også kunne si at Quisling var nødvendig. Nå

synes du kanskje det begynner å bli mange, og det har du helt rett i. Urettferdig at akkurat jeg skulle komme bort i sånne. Hverken Hjort eller Fuglesang kunne overtatt uten at det hele ville falt fra hverandre.

– Du har fremstilt økologi som en av nazismens byggestener. Var Hitler den første naturverner?

– Jaaa. Mye av det vi idag oppfatter som miljøvernarbeid, var kjernesaker i nasjonalsosialismen. Naturvern, vegetarianisme og ikke-røking var hjertesaker for Hitler. Himmlers SS var den igrunnen første effektive miljøvernorganisasjon. De tok omsorgsfullt vare på økologiske verdier i det kulturelle landskap. Begrepet kulturlandskap er en nasjonalsosialistisk kreasjon. Det er sikkert ikke alle som vil synes det er hyggelig, men forløperne i miljø- og kulturvernarbeid gikk ganske enkelt i SS-uniform. Astrologi var også en sentral komponent, men det har det jo vist seg at også Reagan syslet med. Gud vet. Kanskje Arne Retterdal konsulterer horoskoper og stjernetegn.

– Det later til at Hitler seiler i medvind for tiden, ikke minst i sitt hjemland?

– Den senere tids spontane opp-tøyer i Tyskland har intet med nazisme å gjøre. Vestlige medier vil ha heil-rop, hakekors og singling i glass. Journalister vender forbløffende ofte tilbake med det de er utsendt for å fremskaffe. "Ny istid" husker jeg Dagbladet skrev med fete typer etter møtet mellom Reagan og Gorbatsjov i Reykjavik. Det var jo så galt som det kunne få blitt. Mediene styres av tidens forventning. Tiden forventer at det er nazisme man er vitne til i Tyskland. I dybderapportene som er skrevet i etterkant av de ulike optøyer, fremkommer det helt klart at det ikke handler om nazisme. Det er som jerngarden på Fetsund. Det selger bra, men har ikke noe særlig interesse utover døgnet. Langt mer bekymret er jeg for nasjonalitetskrigene i det tidligere Øst-Europa. Det kan lett bli forferdelige greier. Her står man overfor problemer fra tidlig 1800-tall. Ingen aner hva de skal gjøre. Men i Vest-Europa er krigenes tid forbi.

– Peace in our lifetime, så å si?

– Ja, jaa, jaaah! Noe sånt, sier Dahl og søker dekning i vaskekjelleren. ●